

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Thorbecke tot leven gewekt

Auteur: Boris van Haastrecht

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.4, pp. 315-317.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

THORBECKE TOT LEVEN GEWEKT

Remieg Aerts, *Thorbecke wil het. Biografie van een staatsman*, Prometheus, 2017; ISBN 9789035144798; hardcover; 885 pagina's; € 49,99.

Het mag opmerkelijk heten dat pas nu een wetenschappelijke biografie van Nederlands grootste staatsman verschijnt. Eerder hebben diverse auteurs wel deelaspecten van Johan Rudolph Thorbeckes leven (1798-1872) bestudeerd, maar Remieg Aerts' *Thorbecke wil het* is het meest volledig. De voortdurende publieke en wetenschappelijke belangstelling voor Thorbecke, in combinatie met het overvloedige archief dat Thorbecke zelf naliet (de wetenschappelijke bronuitgave van zijn correspondentie duurde van 1955 tot 2002) zijn een zegen en een vloek: er is veel bronmateriaal beschikbaar, maar is het nog mogelijk een nieuw verhaal over Thorbecke te vertellen? Aerts stelt zich ten doel de lezer opnieuw kennis te laten nemen van 'wie [Thorbecke] was, wat hij wilde en wat hij voor het heden wellicht nog betekent' (p. 12). Afgezien van een korte beschouwing over de aard van het genre 'biografie' in het algemeen, ontbreekt een bespreking van de theoretische basis voor het onderzoek. Dit lijkt een poging afstand te scheppen tot de meer ideologisch gekleurde stu-

dies naar Thorbecke, die tot na de Tweede Wereldoorlog verschenen. Hierdoor gaat Aerts nauwelijks expliciet in op het debat over de betekenis van Thorbecke, en een bespreking van de historiografie stelt hij uit tot het einde van het boek.

Het gevolg van deze keuzes is dat de lezer relatief veel vrijheid krijgt zich een eigen interpretatie te vormen van de plaats van Thorbecke in de Nederlandse politieke geschiedenis, omdat Aerts' verteltrant geen dwingend karakter heeft. Tegelijkertijd velt Aerts wel duidelijke oordelen over de vorming en het karakter van Thorbecke. Dit blijkt uit de relatieve aandacht die hij schenkt aan de verschillende fases van Thorbeckes leven, waarbij zijn betrokkenheid bij de grondwetgeving in 1848 slechts één episode wordt, en niet per se de belangrijkste. Veel aandacht gaat uit naar de jeugd en intellectuele vorming van Thorbecke. Johan Rudolph was het levensproject van zijn vader Frederik. Al op zeer jonge leeftijd werd hem een zeer strakke onderwijsdiscipline opgelegd: 'lessen van maandagochtend tot zaterdagmiddag, elke dag vanaf zes uur in de morgen tot acht uur 's avonds' (p. 31). Frederiks liefdevolle, maar obsessieve relatie met Johan Rudolf maakte duidelijk dat de zoon ten koste van alles moest slagen waar de vader gefaald had. Een ijzeren wilskracht, die Johan Rudolf

Thorbecke zijn hele leven zou behouden, hield hem op de been. Hij wist dat 'ik, wanneer ik slechts wil, alles kan doen, hoe onmogelijk het op den eersten opslag ook moge voorkomen' (p. 44). Zijn wilskracht was gebonden aan een rotsvast en zeer persoonlijk geloof in God en een weerzien met zijn dierbaren in het hiernamaals.

Succesvol werd Thorbecke met deze formule wel, gelukkig in eerste instantie niet. Van grote invloed waren zijn 'Duitse jaren', van 1820 tot 1824. Thorbecke, al gepromoveerd in Leiden als classicus, kon zich nu in relatieve vrijheid bezighouden met de Duitse filosofie en zijn eigen levensvragen. Platoonse ideeën en het Duits filosofisch idealisme smeedden zich in zijn hoofd aaneen tot een coherent geheel dat het levensbeschouwelijke uitgangspunt vormde voor de rest van zijn leven. Volgens Aerts ontwikkelde hij zich na 1825 'in zijn denken en fundamentele overtuigingen niet verder' (p. 681). Thorbeckes veelzijdige werk als classicus, filosoof en (rechts)historicus leidde hem uiteindelijk naar de politiek. Zijn identiteitsvorming als politiek geëngageerde liberaal had een lange aanloop, maar in de loop van de jaren dertig en veertig vielen alle onderdelen van zijn leven op de juiste plaats. In 1836 trouwde hij met de Duitse Adelheid Solger, het begin van een bijzonder gelukkig huwelijk en een rijk gezinsleven. Hij had een vaste aan-

stelling als hoogleraar in Leiden, genoot steeds meer aanzien in het land en onder zijn studenten, had meer werklust dan ooit, en was sterker overtuigd van zijn eigen gelijk dan ooit.

Vanaf de jaren veertig tot aan zijn dood in 1872 was Thorbecke de toonaangevende politicus in Nederland. In deze politieke carrière was koppigheid, ondersteund door zijn aan alwetendheid grenzende kennis, misschien wel Thorbeckes grootste politieke kracht en zwakte. Gedreven door zijn competitieve instelling wilde hij niet slechts de instemming van zijn mede- en tegenstanders, maar eiste volledige overgave: iedereen moest buigen voor zijn ijzeren wil. Deze karaktertrek kwam van pas bij het overwinnen van politieke weerstand, maar leverde hem ook onnodig nieuwe tegenstanders op en vervreemde soms vrienden binnen en buiten de politiek. De mooie beschrijving van de harde confrontaties met koning Willem III tonen Thorbeckes kracht als principiële verdediger van de Grondwet. Zijn bazigheid voorkwam echter hechtere liberale politieke organisatie en liet geen ruimte voor een liberale opvolger van een jongere generatie. Sommige liberalen van deze nieuwe generatie wachtten heimelijk op de dood van Thorbecke, opdat politieke vernieuwing mogelijk werd.

Aerts' zorgvuldige analyse

van Thorbeckes politieke loopbaan levert geen radicaal nieuwe inzichten op, maar vestigt wel de aandacht op eerder onderbelichte prestaties zoals de infrastructuurele projecten van Thorbeckes tweede kabinet. Maar ook op zijn tekortkomingen zoals zijn (ongegronde) wantrouwen tegenover politieke medestanders, zijn 'bijna autistische' neigingen en toenevende grootheidswaan richting het einde van zijn leven. Deze biografie is geen levenloos monument. Met zijn dynamische, heldere schrijfstijl wekt Aerts niet alleen Thorbecke zelf, maar ook zijn hele wereld weer tot leven. De voortdurende contextualisering van Thorbeckes handelingen duidt onnadrukkelijk op de enorme achtergrondkennis van Aerts die de grondslag van dit project vormt. Daarmee is dit boek een uitmuntende prestatie.

Boris van Haastrecht volgt de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en is redacteur van Skript.

BLIJF KALM, DRINK DOOR

Christel Lane, *From Taverns to Gastropubs. Food, Drink, and Sociality in England*, Oxford University Press, 2018; ISBN 978-0-19-882618-7; hardcover; 240 pagina's; €33,-.

Misschien is de Brexit niet het grootste probleem in het Verenigd Koninkrijk, maar is dat eerder het vermeende uitsterven van de pub. Voor Christel Lane reden om het Britse instituut te onderzoeken, zoals ze in de inleiding schrijft. In *From Taverns to Gastropubs* betoogt de sociologe (verbonden aan de universiteit van Oxford) dat van een verdwijning geen sprake is. Eerder stelt zij dat Britten zich niet druk hoeven te maken, want het Britse equivalent van de bruine kroeg is de laatste jaren getransformeerd in een gastropub. Een horeca-aangelegenheid waar nog steeds in ongedwongen sfeer drank genuttigd kan worden, maar ook van voedsel van gastronomische kwaliteit genoten kan worden.

Lane komt tot die conclusie nadat ze een historisch en sociologisch onderzoek uitvoerde. Het boek is dus ook in tweeën opgedeeld. In het eerste deel beschrijft ze de historische ontwikkeling van de pub (en zijn aanverwanten, de taveerne en inn) en in het tweede deel volgt een sociologische studie naar de identiteit, de opkomst en de plaats van de (gastro)pub in de Britse samenleving in de eenentwintigste eeuw. Die tweedeling maakt van het boek een voorbeeld van interdisciplinariteit, maar geen succesvolle. De beide delen vertonen overlap in thematiek en ze trekt parallellen tussen historische en hedendaagse ontwikke-